

LİSANSÜSTÜ TEZLERDE WATSON İNSAN BAKIM MODELİ KULLANIMININ BİBLİYOMETRİK ANALİZİ: TÜRKİYE KADIN SAĞLIĞI HASTALIKLARI VE DOĞUM HEMŞİRELİĞİ ALANI ÖRNEĞİ

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF THE USE OF WATSON HUMAN CARE MODEL IN GRADUATE THESES: A CASE STUDY OF WOMEN'S HEALTH-DISEASES AND OBSTETRICS NURSING FIELD IN TURKEY

Tuğba ÖZTÜRK ¹, Ferzan KALAYCI EMEK ¹

¹ Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Kütahya, Türkiye,

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada, kadın sağlığı-hastalıkları ve doğum hemşireliği alanında yapılan lisansüstü tezlerde Watson İnsan Bakım Kuramı'nın bibliyometrik analizi yapılmıştır.

Yöntem: Retrospektif ve tanımlayıcı desende yürütülen çalışmada, Türkiye Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nde "Watson, İnsan Bakım Modeli ve İnsan Bakım Kuramı" anahtar kelimeleriyle 01.08.2024-08.08.2024 tarihleri arasında tarama yapılmıştır. Tezler, türü, yayımlanma yılı, üniversite türü, danışman unvanı, araştırma deseni, örneklem grubu ve model kullanım alanına göre incelenmiştir. Veriler SPSS 24 programıyla analiz edilmiştir.

Bulgular: Tüm tezlerin doktora düzeyinde ve devlet üniversitelerinde hazırlandığı tespit edilmiştir. En çok çalışma yapılan yıllar 2021 ve 2019, en sık tercih edilen üniversiteler ise Dokuz Eylül ve Ege Üniversiteleri (%33,3) olarak belirlenmiştir. Tezlerin %55,5'i deneysel, en sık çalışılan örneklem grubu lohusa kadınlar (%44,4) olup, çalışmaların %66,6'sı ruhsal, %33,3'ü fizyolojik etkiler üzerinde odaklanmıştır. Tüm tezlerde modelin etkili olduğu rapor edilmiştir.

Sonuç: Watson İnsan Bakım Kuramı, kadın sağlığı ve doğum hemşireliği alanında doktora tezlerinde etkin bir teorik çerçeve olarak kullanılmaktadır. Kuram, ruhsal ve fizyolojik etkilerde anlamlı sonuçlar ortaya koymaktadır. Araştırmaların devlet üniversitelerinde gerçekleştirilmesi ve modelin uygulama çeşitliliği, akademik derinliğini desteklemektedir. Daha fazla yüksek lisans araştırması teşvik edilmeli ve farklı örneklem gruplarıyla çalışmalar yapılmalıdır.

Anahtar kelimeler: Hemşirelik, İnsan Bakım Modeli, Lisansüstü.

ABSTRACT

Objective: In this study, a bibliometric analysis of Watson's Human Caring Theory was conducted in postgraduate theses in the field of women's health-diseases and obstetric nursing.

Methods: In the study conducted in a retrospective and descriptive design, a search was conducted between 01.08.2024 and 08.08.2024 in the National Thesis Center of the Turkish Council of Higher Education with the keywords "Watson, Human Caring Model and Human Caring Theory". Theses were examined according to their type, year of publication, type of university, advisor title, research design, sample group and model usage area. Data were analyzed with the SPSS 24 program.

Results: It was determined that all theses were prepared at the doctoral level and in state universities. The years with the most studies were 2021 and 2019, and the most frequently preferred universities were Dokuz Eylül and Ege Universities (33.3%). 55.5% of the theses were experimental, the most frequently studied sample group was postpartum women (44.4%), 66.6% of the studies focused on psychological and 33.3% on physiological effects. It was reported that the model was effective in all theses.

Conclusion: Watson Human Caring Theory is used as an effective theoretical framework in doctoral theses in the field of women's health and obstetric nursing. The theory reveals significant results in psychological and physiological effects. The fact that the studies were conducted in state universities and the variety of applications of the model support its academic depth. More graduate research should be encouraged and studies should be conducted with different sample groups.

Keywords: Human Caring Model, Nursing, Postgraduate.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Ferzan KALAYCI EMEK, Araştırma Görevlisi, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Kütahya, Türkiye. **E-mail:** ferzan.kalayciemek@ksbu.edu.tr

Bu makaleye atıf yapmak için / Cite this article: Öztürk, T., & Kalaycı Emek, F.. (2025). Lisansüstü Tezlerde Watson İnsan Bakım Modeli Kullanımının Bibliyometrik Analizi: Türkiye Kadın Sağlığı-Hastalıkları ve Doğum Hemşireliği Alanı Örneği. *Gevher Nesibe Journal of Medical & Health Sciences*, 10(3), 238-246. <http://doi.org/10.5281/zenodo.18176644>

GİRİŞ

Watson'ın İnsan Bakım Modeli, hemşirelikte insancıl ve bütüncül yaklaşımı vurgulayan önemli bir teoridir. Türkiye'de kadın sağlığı ve doğum hemşireliği alanındaki lisansüstü tezlerde bu modelin bibliyometrik analizi, hemşirelik eğitimi ve uygulamaları için değerli bilgiler sağlayabilir (Kabasakal ve Kitiş, 2021).

Watson'ın İnsan Bakım Modeli hemşirelikte insancıl bakımın önemini vurgular ve karşılıklı bakım ilişkisine odaklanır. Model, hemşirelik pratiğinde empati, şefkat ve insana saygı gibi değerleri ön plana çıkarır (Kabasakal ve Kitiş, 2021). Kuramların hemşirelik uygulamalarında kullanımı, bakım süreçlerine bilimsel bir temel sağlayarak bu uygulamaları daha düzenli ve sistematik hale getirmektedir. Bu yaklaşım, hemşirelerin bakım sırasında "Bu uygulamayı neden gerçekleştiriyoruz?" sorusuna cevap bulmalarını kolaylaştırır. Böylelikle, hemşireler daha bilinçli kararlar alabilir ve verilen bakımın kalitesi artar (Younas ve Quennell, 2019).

Kuram ve modellerle yapılan çalışmalar, hemşirelik uygulamalarında sorunların tespitini sağlama ve çözüm önerilerinin geliştirilerek uygulamaya aktarılması açısından önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra, hemşirelerin genel tıbbi uygulamalardan ziyade, mesleklerine özgü bakım süreçlerine odaklanmalarını teşvik eder. Bu durum, hemşirelik bakımının daha sistematik bir yapıya kavuşmasına olanak tanır. Literatürde bu konunun önemi sıkça dile getirilmiştir (Şahin, 2019).

Hemşirelik teorilerinin kullanılması, hemşirelik mesleğinin bilimsel ve etik boyutlarının gelişmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Kuram, uygulamalara rehberlik ederken; hastaların bireysel, fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarına uygun bütüncül yaklaşımlar sunar (Cody, 2006). Bu durum, hem hemşire-hasta ilişkisini güçlendirir hem de hasta bakımında şeffaflık ve standardizasyon sağlar (Baykara ve ark., 2019). Watson'ın modeli, hemşirelerin empati ve şefkatle hareket etmesini teşvik ederek, hemşirelik uygulamalarını şu üç temel üzerinden şekillendirir:

1. Empati ve Şefkatin rolü: Model, ruhsal ve duygusal gereksinimlerini de paralel olarak fizyolojik gereksinimlerini de (Watson, 2018).

2. Bütüncül yaklaşım: Hastayı bir birey olarak ele alarak, sağlığın çok boyutlu doğasını vurgular.

3. Bilimsel ve etik temel: Bakımın, kanıta dayalı ve etik bir zemin üzerine kurulmasını sağlar (Younas ve Quennell, 2019).

Ülkemizde lisansüstü hemşirelik tezlerinde Watson'ın İnsan Bakım Modeli'nin kullanımına dair çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, 2015 yılında Ege Üniversitesi'nde yapılan bir doktora tezinde, modelin gebelik kaybı yaşayan kadınların ruh sağlığı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Ayrıca, 2013 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi'nde yapılan bir başka doktora tezinde, modelin gebelik için tedavi gören kadınların anksiyete ve baş etme durumlarına etkisi araştırılmıştır (Dinmez ve ark., 2019).

Bibliyometri, akademik çalışmaları sentezlemeyi, özelliklerini tanımayı ve vurgulamayı, çalışılan alan hakkında görüş ve yansımalar önermeyi ve ölçümler ve göstergeler aracılığıyla bilimsel üretimi ve yaygınlaştırmayı değerlendirmeyi amaçlayan bir araştırma yöntemidir (Taffner ve ark., 2022).

Bibliyometrik analiz, belirli bir konu veya alandaki yayınların sayısal ve istatistiksel özelliklerini inceleyerek, araştırma eğilimleri ve boşlukları hakkında bilgi sağlar. Türkiye'de kadın sağlığı ve hastalıkları hemşireliği alanında yapılan lisansüstü tezlerde kuramların kullanımına dair bir bibliyometrik analiz, 2021 yılında yayımlanmıştır (Ay ve Bilgiç, 2021).

Bu çalışma, kadın sağlığı-hastalıkları ve doğum hemşireliği alanında yapılan lisansüstü tezlerde kuramların kullanımını retrospektif olarak inceleyerek, bibliyometrik özellikleri belirlemeyi amaçlamıştır. Bu tür analizler, hemşirelik eğitiminde kuramsal yaklaşımların entegrasyonunu değerlendirmek ve gelecekteki araştırmalar için yol gösterici olmak açısından önem taşır. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, Watson İnsan Bakım Kuramı kullanılarak yapılmış kadın sağlığı-hastalıkları ve doğum hemşireliği alanındaki yapılan lisansüstü tezlerinin bibliyometrik analizini yapmaktır.

MATERYAL VE METOT

Araştırmanın Tipi

Bu araştırma Türkiye'de Watson İnsan Bakım Kuramı kullanılarak yapılan kadın sağlığı-hastalıkları ve doğum hemşireliği alanındaki yapılan tezleri ve bu tezlerin özelliklerinin belirlenmesi amacıyla retrospektif desende yapılmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini; Ulusal Tez veri tabanında hemşirelik alanında Watson İnsan Bakım Kuramı kullanılarak yayınlanan 37 tez oluşturmaktadır. Örneklemi ise; kadın sağlığı-hastalıkları ve doğum hemşireliği alanında yürütülen 9 tez çalışması oluşturmıştır.

Araştırmaya Dahil Edilme Kriterleri:

- Tez metninin açık erişime sahip olması
- Tezin başlığı veya içeriği Watson İnsan Bakım Modeline ilişkin verilerin yer alması
- Kadın Sağlığı-Hastalıkları ve doğum hemşireliği alanında yapılmış olması,
- Tezlerin Watson İnsan Bakım Modeli doğrultusunda yürütülmüş olması

Dışlama Kriterleri:

- Tezlerin Watson İnsan Bakım Modeli doğrultusunda yürütülmemiş olması
- Tez metnine erişim sağlanamaması

Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Bu araştırma çevrim içi olarak Türkiye Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri 01.08.2024-08.08.2024 tarihleri arasında ‘Watson, İnsan Bakım Modeli ve İnsan Bakım Kuramı’ anahtar kelimelerini ile tarama yapılarak elde edilmiştir.

İstatistiksel Analiz

Araştırma kriterlilerini sağlayan tezler tez türü, yayımlanma yılı, yapıldığı üniversite türü, yapıldığı üniversite, danışman unvanı, araştırma deseni, örneklem grubu, modelin kullanıldığı aşamalar ve model kullanım alanına göre kategorize edilmiştir. Verilerin analizinde tanımlayıcı analiz yöntemleri ile yüzde ve frekans değerleri belirlenmiştir. Analiz için SPSS 24.00 programında faydalanılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Bu çalışma, yayımlanmış lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizini içeren bir literatür taraması niteliğindedir. Çalışmada canlı insan katılımcılarla doğrudan etkileşime girilmemiş olup, veriler kamuya açık kaynaklardan (YÖK Ulusal Tez Merkezi) elde edilmiştir. Bu nedenle, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi gereğince etik kurul onayı alınmasına gerek duyulmamıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Sadece Kadın sağlığı-hastalıkları ve doğum hemşireliği alanında yer alan ve Ulusal Tez Veri Tabanında erişimine izin verilen tezlerin kullanılabilmiş olması araştırmanın sınırlılıkları arasındadır.

BULGULAR

Tablo 1. Kadın Sağlığı-Hastalıkları ve Doğum Hemşireliği Alanında Watson İnsan Bakım Kuramı Kullanılarak Yapılan Tüm Lisansüstü Tezlere İlişkin Özelliklerin Dağılımı

Tezlerle ilgili bazı özellikler	Sayı	Yüzde
Tez türü	n	%
Yüksek Lisans	0	0
Doktora	9	100
Yayımlanma yılı		
2023	1	11.1
2021	2	22.2
2019	2	22.2
2016	1	11.1
2015	1	11.1
2013	1	11.1
2012	1	11.1
Üniversite Türü		
Devlet	9	100
Özel	0	0
Üniversite Adı		
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa	1	11.1
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1	11.1
Dokuz Eylül Üniversitesi	3	33.3
Pamukkale Üniversitesi	1	11
Gazi Üniversitesi	1	11.1
Akdeniz Üniversitesi	1	11.1
Ege Üniversitesi	3	33.3

Danışman Sayıları		
Tek danışman	1	11.1
Çift Danışman	8	88.8
Danışman Unvanları		
Doç. Dr.	1	11.1
Prof. Dr.	7	77.7
Doç. Dr. ve Prof. Dr.	1	11.1
Araştırma Tipi		
Deneysel	5	55.5
Yarı Deneysel	1	11.1
Karma Yöntem	3	33.3
Örneklem Grubu		
Hastalık (Kanser vb) Tanılı Kadın	2	22.2
Gebe Kadın	1	11.1
Lohusa kadın	4	44.4
İnfertil Kadın	2	22.2
Model Kullanım Alanı		
Fizyolojik	3	33.3
Ruhsal	6	66.6
Model Etkinliğinin Değerlendirilmesi		
Etkili	9	100
Etkisiz	0	0
Genel Toplam	9	100

Kadın sağlığı-hastalıkları ve doğum hemşireliği alanında Watson İnsan Bakım Kuramı kullanılarak yapılan tüm lisansüstü tezler doktora düzeyindedir (n=9, %100). Bu alanda yüksek lisans tezine rastlanmamıştır (Tablo 1). Tezlerin yayımlanma yıllarının dağılımı incelendiğinde, 2021 (%22,2) ve 2019 (%22,2) yıllarının en fazla tez yayımlanan dönemler olduğu görülmektedir. Diğer yıllar (2023, 2016, 2015, 2013 ve 2012) ise birer tez (%11,1) ile temsil edilmiştir (Tablo 1). Tüm tezlerin devlet üniversitelerinde hazırlandığı (n=9, %100) tespit edilmiştir. Üniversitelere göre tezlerin dağılımı incelendiğinde, Dokuz Eylül Üniversitesi (%33,3) ve Ege Üniversitesi (%33,3) en fazla tercih edilen kurumlardır. Gazi Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Pamukkale Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi ve Akdeniz Üniversitesi'nde ise birer (%11,1) tez hazırlanmıştır (Tablo 1). Danışmanlık özellikleri açısından değerlendirildiğinde, tezlerin büyük çoğunluğu (%88,8) tek danışmanlı olarak gerçekleştirilmiş, çift danışmanla hazırlanan tezlerin oranı %11,1'de kalmıştır. Danışman unvanları incelendiğinde, yoğunluğun Prof. Dr. unvanına sahip olduğu (%77,7) belirlenmiştir. Doç. Dr. unvanına sahip bir danışman bulunmuş olup (%11,1), hem Doç. Dr. hem de Prof. Dr. unvanına sahip danışmanların birlikte yer aldığı tezlerin oranı da %11,1'dir (Tablo 1). Araştırma tiplerine göre dağılımda, tezlerin %55,5'i deneysel, %33,3'ü karma yöntem ve %11,1'i yarı deneysel olarak gerçekleştirilmiştir. Örneklem grupları incelendiğinde, en sık çalışılan grubun lohusa kadınlar (%44,4) olduğu, bunu hastalık (kanser vb.) tanılı kadınlar (%22,2) ve infertil kadınların (%22,2) takip ettiği görülmektedir. Gebe kadınlar ise %11,1 oranında örneklem grubu olarak seçilmiştir (Tablo 1). Modellerin kullanım alanları açısından değerlendirilmesinde, çalışmaların %66,6'sının ruhsal etkiler üzerine odaklandığı, %33,3'ünün ise fizyolojik etkileri incelediği belirlenmiştir. Model etkinliğinin değerlendirilmesine ilişkin bulgularda, tüm tezlerde (%100) kullanılan modellerin etkili olduğu rapor edilmiş ve etkisiz olduğuna dair herhangi bir bulguya rastlanmamıştır (Tablo 1). Araştırma kapsamına alınan tezlere ilişkin bilgiler Tablo 2'de yer almaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Kadın Sağlığı-Hastalıkları ve Doğum Hemşireliği Alanında Watson İnsan Bakım Kuramı Kullanılarak Yapılan Lisansüstü Tezler

Sıra No	Yıl	Yazar ve Danışman	Üniversite	Türü	Tez Adı	Araştırma Türü	Örneklem/Çalışma Grubu	Sonuç
1	2023	Fatma Soylu Çakmak Danışman: Prof. Dr. Ümran Oskay	İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa	Dr	İnterstisyel sistit/ağrılı mesane sendromu olan kadınlarda watson insan bakım modeliyle verilen danışmanlık ve eğitimin yaşam kalitesi ve cinsel sağlığa etkisi	Randomize kontrollü deneysel çalışma	İnterstisyel sistit tanısı almış kadınlar (n:58)	Eğitimlerin, genel sağlık, fiziksel sağlık ve çevresel boyutlarda yaşam kalitesini artırdığı, depresyonu ve ağrıyı azalttığı belirlenmiştir.
2	2021	Elif Ketten Edis Danışman: Prof. Dr. Özen Kulakaç	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Dr	Sezaryen olan kadınlarda Watson'ın İnsan Bakım Kuramına temellendirilmiş ağrı yönetimi programının hemşireler ve ebelerin bakım davranışları ve bakım sonuçlarına etkisi	Nicel ve nitel yöntemler	25 hemşire ve ebe ile 208 sezaryen olan kadın	Ağrı yönetimi programının hemşire ve ebelerin uygulama becerilerini artırdığı ve kadınların memnuniyetlerini geliştirdiği bulunmuştur.
3	2021	Gamze Durmazoğlu Danışman: Prof. Dr. Hülya Okumuş	Dokuz Eylül Üniversitesi	Dr	Watson'ın insan bakım kuramına temellendirilmiş emzirme sınıflarının annelerin emzirme öz-yeterlilik algıları, emzirme süre ve şekilleri üzerine etkisi	Randomize kontrollü deneysel çalışma	Emziren anneler (n:108)	Girişim grubundaki annelerin eğitimden yüksek memnuniyet duyduğu ve emzirme sonuçlarının olumlu etkilendiği saptanmıştır.
4	2019	Sinem Goral Türkçü Danışman: Prof. Dr. Sevgi Özkan	Pamukkale Üniversitesi	Dr	Watson insan bakım modeline temellendirilmiş refleksoloji uygulamasının jinekolojik kanser hastalarında anksiyete, depresyon ve yaşam kalitesine etkisinin incelenmesi	Deneysel araştırma tasarımı	Jinekolojik kanser tanılı kadın (n:62)	Watson modeli ile refleksolojinin anksiyete, depresyonu azaltmada ve yaşam kalitesini artırmada etkili olduğu bulunmuştur.
5	2019	Ayşe Kabasakal Danışman: Doç. Dr. Yeter Kitiş	Gazi Üniversitesi	Dr	Prematüre bebek annelerinde Watson'ın modeli ile uygulanan kanguru bakımının laktasyon sürecine ve kaygı düzeyine etkisi	Yarı deneysel araştırma	Premature bebek anneleri (n:90)	Watson modeli destekli kanguru bakımının annelerin kaygı düzeyini azalttığı ve emzirme etkinliğini artırdığı belirlenmiştir.
6	2016	Gamze Teskereci Danışman: Doç. Dr.Hatice Yangın, Prof.	Akdeniz Üniversitesi	Dr	Jinekolojik kanseri olan kadınlarda watson'ın insan bakım kuramına temellendirilmiş hemşirelik bakımının semptom yönetimi, umudu destekleme ve yaşamda	Karma yöntem	Jinekolojik kanser tanısı alan kadın (n:52)	Watson modeli ile hemşirelik bakımının kemoterapi semptomlarını yönetmede, umut ve yaşam anlamını artırmada etkili olduğu saptanmıştır.

Dr. Özen
Kulakaç

anlam bulmaya etkisinin
incelenmesi

7	2015	Pınar Tektaş Danışman: Prof. Dr. Mahire Olca Çam	Ege Üniversitesi	Dr	Watson insan bakım modeline temellendirilmiş hemşirelik bakımının gebelik kaybı yaşayan gebelerin ruh sağığına etkisi	Randomize kontrollü deneysel çalışma	Gebelik kaybı yaşayan kadın (n:60)	Watson modeli destekli hemşirelik bakımının anksiyete, depresyon ve umutsuzluğu azalttığı; prenatal bağlanmayı artırdığı belirlenmiştir.
8	2013	Yeter Durgun Ozan Danışman: Prof. Dr. Hülya Okumuş	Dokuz Eylül Üniversitesi	Dr	Watson'ın insan bakım kuramına temellendirilmiş hemşirelik bakımının infertilite tedavisi gören kadınların, anksiyete, baş etme ve infertilite etkilenme durumlarına etkisi	Randomize kontrollü deneysel çalışma	İnfertil kadın (n:105)	Watson modeli ile hemşirelik bakımının infertilite tedavi sürecinde anksiyete ve stresi azaltmada etkili olduğu saptanmıştır.
9	2012	İlkay Arslan Özkan Danışman: Prof. Dr. Hülya Okumuş	Dokuz Eylül Üniversitesi	Dr	Watson'ın bakım kuramına temellendirilmiş hemşirelik girişimlerinin infertil kadınların, infertiliteden etkilenme durumlarına, öz- yeterlik ve uyum düzeylerine etkisinin incelenmesi	Metodolojik ve deneysel bölümlerden oluşan çalışma	İnfertil kadın (n:105)	Watson modeli ile hemşirelik girişimlerinin infertilite etkilerini azalttığı ve öz-yeterlik ile uyum düzeylerini artırdığı kanıtlanmıştır.

TARTIŞMA

Türkiye’de kadın sağlığı-hastalıkları ve doğum hemşireliği alanında yapılan lisansüstü tezlerde Watson’ın İnsan Bakım Kuramının kullanım durumunu ve bu tezlerin özelliklerini belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmada Watson’ın İnsan Bakım Kuramının kullanılan tüm lisansüstü tezlerinin (n=9, %100) doktora düzeyinde olduğu belirlenmiştir (Tablo 1). Alan yazın incelendiğinde de benzer şekilde kuram çalışan tezlerin yoğunlukla doktora düzeyinde olduğunu gösteren araştırma sonuçları yer almaktadır (Alpay ve Şahin, 2024; Ay ve Bilgiç, 2021; Küçük, Türeyen ve Yıldırım, 2023; Koç ve Yumru, 2019; Zuhur ve Özpancar, 2017). Yine Özalp ve Avşar’ın (2024) çalışmalarında da benzer şekilde doktora tez üretim sayısı %86,56 olarak bildirilmektedir (Özalp ve Avşar, 2024). Bu durumun temel nedenlerinden biri, Türkiye’de hemşirelikte doktora programlarının müfredatında kuram bilgilerine ayrıntılı şekilde yer verilmesidir (Paşalak ve ark., 2018). Ayrıca Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nde (2016) doktora programının öğrenciye bağımsız araştırma yapma, bilimsel problemleri geniş ve derin bir bakış açısıyla irdeleyerek yorumlama, analiz etme ve yeni sentezlere ulaşma becerisi kazandırmayı hedeflediğinin vurgulanması (Madde 15), doktora tezlerinin kuramsal temelli çalışmalara daha fazla yönelmesini ve bu çalışmaların ileri düzey analiz, sentez ve yorumlama süreçleriyle yürütülmesini açıklayan bir çerçeve sunmaktadır (Ay ve Bilgiç, 2021). Nitekim uluslararası literatürde de hemşirelik kuramlarına ilişkin derinlemesine incelemelerin büyük ölçüde epistemolojik ve ontolojik sorgulama gerektirmesi nedeniyle doktora tezlerinde yoğunlaştığı ifade edilmektedir (Dunphy & Winland-Brown, 2020).

Tezlerin yayımlanma yıllarının dağılımı incelendiğinde, 2021 (%22,2) ve 2019 (%22,2) yıllarının en fazla tez yayımlanan dönemler olduğu görülmektedir. Diğer yıllar (2023, 2016, 2015, 2013 ve 2012) ise birer tez (%11,1) ile temsil edilmiştir (Tablo 1). Bulgularımızda kadın sağlığı-hastalıkları ve doğum hemşireliği alanında üretilen ilk tezin 2012 yılına ait olduğu görülmektedir ve bu yıldan sonra belli bir ivme ile tez üretimi söz konusu olmuştur. Özellikle son 12 yıldan bu yana ilgili alanda model kullanımına yönelmiş olunması hemşirelik lisansüstü öğrenci sayısındaki artış, kuram ve model kullanımı sonrası literatürün bu bağlamda zenginleşmesi ve gerek klinik gerekse akademik anlamda hemşirelerin model kullanım ile ilişkili bakımın bakım verdikleri gruplardaki olumlu sonuçlarını fark etmeleri ile ilişkili olduğu öngörülmektedir. Nitekim Arslan Yürümezoğlu ve Kocaman’ın (2024) 2015-2023 yılları arasındaki hemşirelik öğrenci sayılarındaki değişimi gösteren araştırma sonuçları da bu öngörümüzü desteklemektedir. Bu çalışmaya göre son 8 ve 10 yıllık süreçte hemşirelik alanında lisansüstü düzeyde öğrenci ve mezun sayısında 4-5 kat artış söz konusudur (Arslan Yürümezoğlu ve Kocaman, 2024).

Araştırma bulgularımızda tez üretim yılları arasında 2020 yılının yer almamaktadır. Bu durumun olması pandemi sürecinin her alanda olduğu gibi akademik anlamda da olumsuz etkilerinden biri olduğu düşünülmektedir.

Tüm tezlerin devlet üniversitelerinde hazırlandığı (n=9, %100), özel üniversitelerde ise bu alanda herhangi bir çalışma yapılmadığı belirlenmiştir. Arslan Yürümezoğlu ve Kocaman’ın (2024) araştırmasına verilerine göre 2023 yılı itibarıyla ülkemizdeki devlet üniversitesi sayı 96, özel üniversite sayısı 54’tur. Bu bilgi doğrultusunda devlet üniversiteleri gerek sayıca fazla gerekse maliyet bakımında düşük olması sebebiyle tercih edilmiş olabilir.

Araştırma tiplerine göre dağılım incelendiğinde, tezlerin %55,5’inin deneysel, %33,3’ünün karma yöntem ve %11,1’inin yarı deneysel desende yürütüldüğü görülmüştür (Tablo 1). Bu bulgu, kuram ya da model temelli çalışmaların etkililiğini ortaya koymaya yönelik tezlerde deneysel desenlerin sıklıkla tercih edildiğini bildiren alan yazın ile uyumludur (Akalin ve Şahin, 2022; Ay ve Bilgiç, 2021; Ede ve Uysal, 2021; Şahin ve ark., 2020; Türen ve ark., 2019). Deneysel desenlerin görece daha yüksek oranda tercih edilmesi; araştırmacıların kuram/modelin müdahale gücünü sınamak, farklı örneklem gruplarında uygulanabilirliğini değerlendirmek ve elde edilen çıktıları nedensel bir çerçevede yorumlayabilmek amacıyla bu tasarımlara yönelmiş olabilecekleri şeklinde değerlendirilebilir. Ayrıca, araştırma yönteminin deneysel olarak seçilmesinin, iç geçerliği güçlendirme ve bulguların kanıt düzeyini artırma hedefiyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim uluslararası alanda da İnsan Bakım Kuramı’nın klinik uygulamalara entegrasyonu çoğunlukla randomize kontrollü çalışmalar (RKÇ) veya benzeri deneysel tasarımlar aracılığıyla test edilmekte; kuram temelli girişimlerin etkisi bu yöntemlerle daha sistematik biçimde ortaya konulmaktadır (Rajabi ve ark., 2025; Ji ve Yan, 2023; Bagheri ve ark., 2023). Örneklem grupları incelendiğinde, en sık çalışılan grubun lohusa kadınlar (%44,4) olduğu, bunu hastalık (kanser vb.) tanılı kadınlar (%22,2) ve infertil kadınların (%22,2) izlediği görülmektedir (Tablo

1). Alan yazında da Watson İnsan Bakım Kuramı farklı örneklem grupları ile çalışılmış olduğu görülmektedir. Erbay ve arkadaşlarının (2018) çalışmasında örneklem grubu hipertansif atak geçiren hastalar, Buldum ve Yılmaz'ın çalışmasında (2020) paspartum dönem anneler, Aktaş ve arkadaşlarının (2020) çalışmasında ise şizofreni tanılı bireylerdir (Buldum ve Yılmaz, 2020; Aktaş ve ark., 2020; Erbay ve ark., 2018). Bu modelin çeşitli örneklem grupları ile çalışmaya uygun olması çalışmalarda örneklem çeşitliliğini arttırmakta ve farklı gruplarda model etkinliğini sınamaya imkân sağlamaktadır.

Modellerin kullanım alanları açısından değerlendirilmesinde, çalışmaların %66,6'sının ruhsal etkiler üzerine odaklandığı, %33,3'ünün ise fizyolojik etkileri incelediği belirlenmiştir (Tablo 1). Bu durum örneklem grubu ve araştırma yönteminde sinanması istenen parametrelerle ilişkilendirilmiştir. Nitekim model fizyolojik ve ruhsal bağlamda bakım vermeyi sağlayacak niteliktedir.

SONUÇ

Sonuç olarak Watson İnsan Bakım Kuramının özellikle doktora düzeyinde etkin bir şekilde kullanılmıştır. Araştırmaların tümünde model kullanım alanında olumlu sonuçlar vermiştir. Bu durum, kuramın kadın sağlığı ve doğum hemşireliği alanındaki uygulamalar için uygun bir teorik çerçeve sunduğunu ve kullanım alanı özelinde anlamlı sonuçlar ortaya koyduğunu göstermektedir. Tezlerin ağırlıklı olarak devlet üniversitelerinde, çift danışmanla ve deneysel yöntemlerle gerçekleştirilmiş olması, araştırmaların akademik derinliğini ve metodolojik sağlamlığını ortaya koymaktadır. En sık çalışılan gruplar olan lohusa kadınlar ve kanser tanılı kadınlar gibi örneklem gruplarının, kuramın bireysel bakım ihtiyaçlarını karşılamak üzere uygulanabilirliğini desteklediği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda ilgili model temelinde yüksek lisans düzeyinde araştırmaların teşvik edilmesi, araştırma tiplerinin ve örneklem grubunun çeşitlendirilerek farklı araştırma örneklerinin çalışarak literatüre sunulması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akalın, A., & Şahin, S. (2022). Türkiye'de kadın sağlığı hemşireliği alanında yürütülen lisansüstü tezler üzerine bir döküman incelemesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 14(2). <https://doi.org/10.5336/hemşireler.2021-85529>
- Aktaş, Y., Arabacı, L. B., & Dülgerler, Ş. (2020). Watson İnsan Bakım Modeli'ne göre şizofreni tanılı bir hastada hemşirelik bakımı: Olgu sunumu. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(1), 51-57.
- Alpay, S., & Şahin, E. (2024). Türkiye'de doğum ve kadın hastalıkları hemşireliği ve ebelle lisansüstü tezlerinde motivasyonel görüşme tekniği kullanımı. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 10(2), 104-118.
- Arsalan Yürümezoğlu, H., & Kocaman, G. (2024). Türkiye'de hemşirelik eğitiminin 2015-2023 yılları arası güncel durumu. *Journal of Nursing Effect*, (1), 148-160. <https://doi.org/10.46483/deuhfed.1279205>
- Ay, F., & Bilgiç, F. Ş. (2021). Lisansüstü tezlerde kuramların kullanımının bibliyometrik analizi: Kadın sağlığı-hastalıkları ve doğum alanı örneği. *Fenerbahçe University Journal of Health Sciences*, 1(3), 281-289.
- Bagheri, S., Zarshenas, L., Rakhshan, M., Sharif, F., Sarani, E. M., Shirazi, Z. H., & Sitzman, K. (2023). Impact of Watson's human caring-based health promotion program on caregivers of individuals with schizophrenia. *BMC health services research*, 23(1), 711. <https://doi.org/10.1186/s12913-023-09725-9>
- Baykara, Z. G., Çalışkan, N., Öztürk, D., & Karadağ, A. (2019). Hemşirelikte teori ve model kullanımı: Nitel bir çalışma. *Çukurova Tıp Dergisi*, 44, 281-289. <https://doi.org/10.17826/cumj.562393>
- Buldum, A., & Yılmaz, D. V. (2020). Watson İnsan Bakım Kuramı'na göre postpartum anneye bütüncül hemşirelik yaklaşımı: Olgu sunumu. *Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi*, 2(2), 121-128.
- Cody, W. (2006). *Philosophical and theoretical perspectives for advanced nursing practice* (4th ed.). Jones and Bartlett Publishers Inc.
- Dağcı, M. (2019). Türkiye'de 2008-2018 yılları arasında model ve kuram kullanılmış hemşirelik araştırmaları: Sistematik inceleme. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (9), 929-943. <https://doi.org/10.38079/igusabder.591038>
- Dinmez, S., Eroğlu, K., & Akyüz, A. (2019). Kadın sağlığı hemşireliği alanında yapılan lisansüstü tezlerde model/kuram kullanımı ve özellikleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 12(3), 199-205.
- Dunphy, L. M., & Winland-Brown, J. E. (2020). *Advanced practice nursing: Essential knowledge for the profession*. F.A. Davis Company.
- Ede, B., & Uysal, N. (2021). Türkiye'de hemşirelik doktora programında teori/kuram ve modele dayalı yürütülen tezlerin incelenmesi. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 91-98.

- Erbay, Ö., Yıldırım, Y., Fadiloğlu, Ç., & Aykar, F. Ş. (2018). Hipertansif atak yaşayan hastalara Watson'ın insan bakım modeli kullanılarak uygulanan hemşirelik bakımı: Olgu sunumu. *Turkish Journal of Cardiovascular Nursing*, 9(19), 82-88. <https://doi.org/10.5543/khd.2018.41275>
- Kim, H. S. (2012). The role of theory in clinical nursing practice. *Klinisk Sygepleje*, 26(2), 16-29. <https://doi.org/10.18261/ISSN1903-2285-2012-02-03>
- Koç, Ş., & Yumru, H. (2019). Türkiye'de çocuk sağlığı ile ilgili hemşirelik araştırmalarında kuram-model kullanımı: Sistematik derleme. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 21(3), 85-103.
- Küçük, S., Türeyen, A., & Yıldırım, Y. (2023). Hemşirelik alanında diyabet ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerde kuram ve model kullanımının incelenmesi: Sistematik derleme. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 15(1). <https://doi.org/10.5336/nurses.2022-89751>
- Ji, X., & Yan, Y. (2023). Effect of Using the Active Cycle of Breathing Technique Combined with Watson's Theory of Human Caring in Rapid Patient Rehabilitation Following Lung Cancer Surgery. *Alternative therapies in health and medicine*, 29(2), 14-20.
- Özalp, C., & Avcı, G. (2024). Hemşirelikte kuram veya model kullanılarak yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi: Sistematik derleme. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(3), 532-540. <https://doi.org/10.62425/esbder.1417104>
- Paşalak, Ş., Eroğlu, K., & Akyüz, A. (2018). Kadın sağlığı hemşireliği alanında yapılan araştırmalarda kuram/model kullanımı. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 34(1), 91-108.
- Rajabi, F., Bijani, M., Naghizade, M. M., & Nikrouz, L. (2025). Investigating the effects of watson-based education on depressive symptoms, hope, and pain in cancer patients undergoing chemotherapy: a randomized controlled clinical trial. *BMC psychology*, 13(1), 828. <https://doi.org/10.1186/s40359-025-03174-1>
- Şahin, G., Buldak, C. İ., Kaya, V., Güvenç, G., & İyigün, E. (2020). Türkiye'de hemşirelikte model kullanılarak yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi: Sistematik derleme. *Hemşirelik Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 17(2), 170-179. <https://doi.org/10.5222/HEAD.2020.60320>
- Taffner, V. B. M., Pimentel, R. R. D. S., Almeida, D. B. D., Freitas, G. F. D., & Santos, M. J. D. (2022). Nursing theories and models as theoretical references for Brazilian theses and dissertations: A bibliometric study. *Revista Brasileira de Enfermagem*, 75, e20210201. <https://doi.org/10.1590/0034-7167-2021-0201>
- Türen, S., Atakoğlu, R., Kıvanç, M. M., & Gül, A. (2019). Hemşirelikte kuram ve modele dayalı lisansüstü tez çalışmalarının incelenmesi. *Istanbul Gelişim University Journal of Health Sciences*, (11), 202-216. <https://doi.org/10.38079/igusabder.738376>
- Younas, A., & Quennell, S. (2019). Usefulness of nursing theory-guided practice: An integrative review. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 33(3), 540-555. <https://doi.org/10.1111/scs.12670>
- Zuhur, Ş., & Özpancar, N. (2017). Türkiye'de kronik hastalık yönetiminde hemşirelik modellerinin kullanımı: Sistematik derleme. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 19(2), 57-74. <https://doi.org/10.69487/hemarge.696111>